
OBNOVA TEOLOGICKEJ METÓDY V REFLEXII MARCELLA BORDONIHO (1930–2013)*

IVANA KOSTŮROVÁ

ABSTRACT

Renewal of the theological method in the reflection of Marcello Bordini (1930–2013)

A renewal of the theological method in the spirit of the II. Vatican Council represented a significant change in dogmatic theology. It was not just a question of technical nature, but rather a change of the way of thinking and approach. The main purpose of this article is to point out how Marcello Bordini – an important Italian theologian faced the challenges of the II. Vatican Council. In the first part the article presents the personality and theological works of M. Bordini. In the second part, it points out the difficulties which the post-conciliar theologian had to face, and consequently discusses the methodological bases that Bordini considered to be a necessary premise for any authentic theological reflection. Presentation of the Italian theologian and his effort to grasp the theological method is important not only for the theory. The question of the method also reflects the spirituality of the theologian.

Keywords

Marcello Bordini; Dogmatic Theology; Theological method; II. Vatican Council; Sacred Scripture; Tradition

DOI: 10.14712/23363398.2018.18

Marcello Bordini bol popredným talianskym teológom, ktorý výrazne ovplyvnil vývoj teológie a zvlášť kristológie po II. vatikánskom koncile v Taliansku.

* Obsah tohto článku je súčasťou pripravovanej dizertačnej práce na CMTF v Olomouci.

Patrí ku generácii teológov formovaných ešte pred koncilom, no svoju činnosť začal až v pokoncilovom období. V tom čase systematická teológia prechádzala podstatnými zmenami, týkajúcimi sa teologickej metódy.¹ Štúdium teológie absolvoval podľa tzv. dogmatickej metódy, ktorá prevládala na teologických fakultách v prvej polovici 20. storočia. Táto metóda odmietala hermeneutické prístupy, ktoré by pripúšťali, že ľudské myslenie je historicky podmienené. Dogmatická teológia tak postupne upadala do určitého abstraktizmu kategórií a téz. Chýbalo jej prepojenie so životom, spiritualitou, ako aj so živým odovzdávaním viery.² Daná situácia podnietila mnohých teológov už v predkonicilovom období, aby hľadali nové teologické prístupy, ktoré by boli schopné vytvárať prepojenie medzi kultúrou, dejinami a pravdami viery.³ Ich náročné úsilie, ktoré bolo často sprevádzané nepochopením vo vnútri Cirkvi, vyvrcholilo obnovou teologickej metódy, ktorá sa presadila na II. vatikánskom koncile. Ide o tzv. „geneticko-progresívnu metódu“, ktorá je načrtnutá v koncilovom dokumente *Optatam totius* 16.

V tejto súvislosti sa môžeme pýtať: Ako sa systematická teológia dokázala vyrovnáť s výzvami, ktoré so sebou priniesol II. vatikánsky koncil? Bola aplikácia geneticko-progresívnej metódy taká jednoznačná? Akým ťažkostiam museli jednotliví teológovia čeliť v pokoncilovom období?

Hlavným zámerom tohto príspevku je poukázať, ako sa s výzvami II. vatikánskeho koncilu vyrovnal M. Bordoni, čo môže byť inšpirujúce pre súčasnú teológiu v našom prostredí. Keďže ide o teológa, ktorý nie je až taký známy v našich zemepisných šírkach, v prvej časti sa stručne zoznámime s jeho osobnosťou a teologickou tvorbou. Následne poukážeme na ťažkosti, ktoré Bordoni vnímal pri aplikácii

¹ Problematikou teologickej metódy v dogmatickej teológii sa zaoberá aj monografia: Ctirad V. Pospíšil. *Hermeneutika mystéria. Struktury myšlení v dogmatické teologii*. 2. vydanie. Praha: Kostelní Vydří: Krystal OP; Karmelitánské nakladatelství 2010. Zatiaľ ide o jedinú monografiu publikovanú v Čechách, ktorá sa venuje tejto téme.

² Porov. M. Bordoni. Dal Concilio Vaticano II al terzo millennio: il travaglio di un teologo. In: G. Ancona (ed.). *Christus Omnium Redemptor*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 2010, s. 13–14.

³ Obnova metódy v dogmatickej teológii siaha do 19. storočia, keď sa začalo nové kritické skúmanie teologických prameňov. Porov. Pospíšil. *Hermeneutika mystéria*, s. 68. Následne mali na ňu vplyv rôzne teologické prúdy a školy, ktoré sa formovali v prvej polovici 20. storočia. Zvlášť môžeme spomenúť hnutie *Nouvelle Théologie*, ktoré sa rozvinulo vo Francúzsku a jeho niektorí predstavitelia sa neskôr stali protagonistami na II. vatikánskom koncile. Porov. R. Fisichella (ed.). *Storia della teologia, 3. Da Vitus Pichler a Henri de Lubac*. Bologna: EDB 1996, s. 443–471.

geneticko-progresívnej metódy a predstavíme si metodologické východiská, ktoré sú podľa nášho autora nevyhnutným predpokladom každého autentického teologického uvažovania. Hlavným východiskovým materiálom bude pre nás Bordoniho štúdia *Dal Concilio Vaticano II al terzo millennio: il travaglio di un teologo* (Od II. vatikánskeho koncilu k tretiemu tisícročiu: náročné úsilie jedného teológa), ktorú zanechal pri príležitosti ukončenia akademickej činnosti na Pápežskej lateránskej univerzite v r. 2000 a ktorá je akýmsi zhodnotením jeho 35 ročnej praxe teológa. Načrtáva v nej ťažkosti, ktorým musel čeliť v období po II. vatikánskom koncile, a taktiež sa v nej zaoberá otázkami teologickej metódy. Ide o štúdiu, ktorá predstavuje určité završenie jeho postoju v oblasti teologickej epistemológie.

1. Marcello Bordoni – stručné údaje o jeho živote a tvorbe

Marcello Bordoni sa narodil 27. januára 1930 v Ríme a zomrel 25. augusta 2013 v Genzane di Roma. Teologické štúdiá absolvoval na Pápežskej lateránskej univerzite (PLU). V roku 1954 bol vysvätený za kňaza pre Rímsku diecézu. Po obhájení dizertačnej práce na tému *Il Tempo. Valore filosofico e spazio teologico* v r. 1962⁴ začal pôsobiť na PLU ako asistent pastorálnej teológie. V r. 1970 bol menovaný za mimoriadneho profesora na katedre kristológie a o tri roky neskôr za jej stáleho profesora.⁵ Svoju akademickú činnosť ukončil po dosiahnutí vekovej hranice v r. 2000.⁶ Počas svojho pôsobenia na PLU zastával rôzne pozície. V r. 1974–1977 bol dekanom Teologickej fakulty, v r. 1977–1981 jej prodekanom a v r. 1984–1987 riaditeľom Inštitútu pastorálnej teológie. Taktiež bol niekoľko rokov šéfredaktorom teologického časopisu *Lateranum*.⁷

Činnosť M. Bordoniho sa nesústreďovala len na univerzitné prostredie. Od r. 1992 pôsobil ako poradca Kongregácie pre náuku viery. Posledné roky jeho teologickej aktivity sa vzťahovali na obnovennú Pápežskú teologickú akadémiu, kde bol v r. 1999 menovaný za jej

⁴ M. Bordoni. *Il Tempo. Valore filosofico e spazio teologico*. Roma: PUL 1965.

⁵ Porov. N. Ciola. Saggio introduttivo: Il percorso teologico-ecclesiale di Marcello Bordoni. In: M. Bordoni. *Fare teologia nella Chiesa e due interviste teologiche*. Città del Vaticano: Lateran University Press 2015, s. 8.

⁶ Porov. G. Ancona. Presentazione. In: M. Bordoni. *Christus Omnium Redemptor*, s. 9.

⁷ Porov. Ancona. Un profilo bio-bibliografico di Mons. Marcello Bordoni. In: I. Sanna (ed.). *Gesù Cristo speranza del mondo. Miscellanea in onore di Marcello Bordoni*. Roma: PUL-Mursia 2000, s. 11–12.

prvého predsedu a v tejto pozícii ostal až do r. 2009. Toto prostredie mu pomohlo nadviazať kontakty s mnohými zahraničnými teológmi. Výsledkom ich vzájomnej spolupráce bolo oživenie časopisu *PATH* a knižnej edície nazvanej *Itineraria*.⁸

Marcello Bordonni bol mimoriadne plodným teológom. Jeho teologická tvorba sa vyznačuje špecifickým záujmom o kristológiu. Medzi jeho najvýznamnejšie diela patrí trilógia *Gesù di Nazaret, Signore e Cristo*,⁹ jej skrátená verzia *Gesù di Nazaret. Presenza, memoria, attesa*,¹⁰ monografia *Cristologia nell'orizzonte dello Spirito*,¹¹ ako aj zbierka štúdií *Christus omnium Redemptor*.¹² Teologická činnosť M. Bordonniho sa však nesústredovala len na kristologické tajomstvo. Venoval sa aj otázkam z oblasti eschatológie a zvlášť v posledných rokoch svojej teologickej činnosti sa vrátil k témam teologickej epistemológie.

2. Naliehavosť obnovy v dogmatickej teológii

Obnova teologickej metódy, ktorú so sebou priniesol II. vatikánsky koncil, predstavovala podstatnú zmenu v dogmatickej teológii. Nešlo len o otázku technického charakteru, ktorý dáva dôraz na vedeckosť teológie, ale predovšetkým o spôsob uvažovania, ktoré je inšpirované zjavenou pravdou.¹³ Metóda je akoby dušou teológie, ktorá predurčuje jej tvárnosť. Jej obnova teda zahŕňa zmenu spôsobu myslenia a postojov.¹⁴

M. Bordonni nebol priamym účastníkom II. vatikánskeho koncilu, bol však jeho zanietým pozorovateľom. Obnova teologickej metódy,

⁸ Porov. Ancona. *Presentazione*, s. 9.

⁹ M. Bordonni. *Gesù di Nazaret. Signore e Cristo. Saggio di cristologia sistematica, I. Problemi di metodo*. Roma: Herder-Università Lateranense 1982; *Gesù di Nazaret. Signore e Cristo. Saggio di cristologia sistematica, II. Gesù al fondamento della cristologia*. Roma: Herder-Università Lateranense 1982; *Gesù di Nazaret. Signore e Cristo. Saggio di cristologia sistematica, III. Il Cristo annunciato dalla Chiesa*. Roma: Herder-Università Lateranense 1986. V súčasnosti s odstupom 30 rokov vychádza nové vydanie Bordonniho trilógie. Zatiaľ boli publikované prvé dva diely: M. Bordonni. *Gesù di Nazaret. Signore e Cristo. Saggio di cristologia sistematica, I. Problemi di metodo*. N. Ciola, A. Sabetta, P. Sguazzardo (eds.). Bologna: EDB 2016; *Gesù di Nazaret Signore e Cristo. Saggio di cristologia sistematica. 2. Gesù al fondamento della cristologia*. N. Ciola, A. Sabetta, P. Sguazzardo (eds.). Bologna: EDB 2017.

¹⁰ M. Bordonni. *Gesù di Nazaret. Presenza, memoria, attesa*. Brescia: Queriniana 1988.

¹¹ M. Bordonni. *La cristologia nell'orizzonte dello Spirito*. Brescia: Queriniana 1995.

¹² M. Bordonni. *Christus omnium Redemptor*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 2010.

¹³ Porov. M. Bordonni. Editoriale. *PATH* 3 (2004), s. 3.

¹⁴ Porov. Pospíšil. *Hermeneutika mystéria*, s. 72.

ktorú presadzoval koncil, v ňom ako v mladom začínajúcom teológovi vzbudzovala veľký záujem. Už počas svojich štúdií si uvedomoval slabé stránky dogmatickej metódy, ktorej chýbala zrelá reflexia ohľadom otázky historicosti. Dogmatická metóda vychádzala z definícií Učiteľského úradu Cirkvi,¹⁵ následne hľadala potvrdenie učenia v jednotlivých citáciách Písma a v tradícii a až nakoniec sa pokúšala prehliť poznanie viery.¹⁶ Teológia tak strácala svoju autonómiu a riskovala, že sa stane len akousi predĺženou rukou Magistéria a obmedzí sa iba na zhromažďovanie dôkazov, ktoré už Magistériom potvrdilo.¹⁷

Obnova teologickej metódy, tak ako je načrtnutá v koncilovom dokumente *Optatam totius* 16, predstavuje radikálnu zmenu. Východiskovým bodom tzv. „geneticko-progresívnej metódy“ nie je dogmatická definícia alebo téza, ale Písmo ako celok, teda teológia obsiahnutá v Božom slove a nielen jednotlivé citácie vytrhnuté z kontextu. Následne je potrebné venovať pozornosť jednotlivým etapám rozvoja právd viery, prechádzať pritom učením cirkevných otcov, ako aj dejinami dogiem. Je dôležité, aby teológia hľadala riešenie na ľudské problémy vo svetle Božieho zjavenia, aplikovala večné pravdy na meniace sa podmienky tohto sveta a komunikovala ich vhodným spôsobom súčasným ľuďom.¹⁸

Bordoni si uvedomoval, že II. vatikánsky koncil urobil významný posun ohľadom teologickej metódy. Nová metóda zdôraznila dôležitosť štúdia Písma, ktoré má jasné prvenstvo v teológii a je akoby „dušou celej teológie“.¹⁹ Tento silný dôraz na Písmo a tradíciu viedol k oživeniu teológie a zvlášť kristológie. Na druhej strane sa však postupne vynárali ťažkosti spojené s aplikáciou obnovennej metódy.²⁰

Bordoni hovorí o určitých *neistotách geneticko-progresívnej metódy*, ktoré sa prejavili hneď po koncile, ale aj neskôr. Priznáva, že ako systematický teológ mal ťažkosť nájsť *jednotiace kritérium*, vlastné teologicko-systematickému uvažovaniu. Týmto kritériom nemohla byť len

¹⁵ Pri písaní veľkých písmen v náboženskej terminológii rešpektujem pravidlá vydané Zdužením katolíckych vydavateľstiev Slovenska (ZKVS) v Trnave 31. 3. 2006.

¹⁶ Porov. Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 17; Pospíšil. *Hermeneutika mystéria*, s. 60–62.

¹⁷ Porov. J. Ratzinger. Úvod k instrukci Kongregace pro nauku víry *Donum Veritatis*, o cirkevním povolání teologa. (24. máj 1990), český preklad. Olomouc 1999, s. 5.

¹⁸ Porov. Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 18; Pospíšil. *Hermeneutika mystéria*, s. 68–72.

¹⁹ Porov. *OT*, čl. 16; *DV*, čl. 24.

²⁰ Porov. Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 19.

akási mechanická následnosť faktov vychádzajúcich z Písma, učenia cirkevných otcov, koncilov a Magistéria, po špekulatívne spracovanie a preloženie jazyka viery do súčasnej kultúry. Jednotlivé kroky novej metodológie nevytvárali systematickú súdržnosť. Bordoni poukázal hlavne na dve výzvy, ktorým musel čeliť. Prvá sa týkala *biblického prístupu* a druhá *hermeneutického poslania* teológie.²¹

Vzhladom na biblický prístup Bordoni priznal, že pre systematického teológa išlo o náročnú výzvu. Cítil sa, akoby sa mal zrieknuť vlastných kompetencií a vstúpiť na pole exegézy, kde sa cítil neistý. Často sa stávalo, že odborníci na systematickú teológiu sa dostávali do konfliktu s exegétmi, ktorí si nárokovali určité prvenstvo a prevahu vzhladom na teologickú metódu. To viedlo k tomu, že mnohí systematickí teológovia začali postupovať ako biblisti, bez toho, aby boli odborníkmi v danej oblasti, a biblisti si nárokovali určitú prevahu na poli teologických štúdií, pričom často nepoznali učenie tradície Cirkvi.²²

Podobný problém existoval aj pri prechádzaní cez patristickú teológiu, učenie koncilov, stredovekú teológiu až k momentu, ktorý koncil vyjadril nasledovne: „(študenti) nech sa učia hľadať riešenie ľudských problémov vo svetle Božieho zjavenia, aplikovať zjavené večné pravdy na menlivé podmienky tohto sveta a prístupným spôsobom ich podávať súčasným ľuďom“.²³ V tejto súvislosti sa náš autor pýta, či toto *hermeneutické poslanie teológie* je len finálnym momentom, tak ako to naznačuje samotný dokument. Nemal by si systematický teológ už na začiatku bádania položiť otázky ohľadom života a kultúry, z ktorej vychádza, a s týmto poznaním pristupovať k Písmu, učeniu cirkevných otcov, koncilov a Magistéria? Bordoni si uvedomoval jednostrannosť dokumentu *Optatam totius*, ktorý dal dôraz na deduktívny moment vychádzajúci zo zjavenia smerom k životu.²⁴ Zároveň podčiarkol skutočnosť, že systematický teológ musí poznať potreby súčasnej kultúry a tak prechádzať celou tradíciou viery, a zamerať sa pritom na odovzdávanie zjavej pravdy v priebehu dejín, aby ju urobil stále živou a aktuálnou pre ohlasovanie evanjelia ľuďom dnešnej doby.²⁵ Podľa Bordoniho nevyhnutným poslaním systematickej teológie je:

²¹ Porov. Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 19.

²² Porov. Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 20.

²³ OT, čl. 16.

²⁴ Na tento problém poukázal aj C. V. Pospíšil. Porov. Pospíšil. *Hermeneutika mystéria*, s. 71.

²⁵ Porov. Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 20–21.

otvoriť cesty k pochopeniu zjavenej pravdy v jej stálej hodnote a zároveň sledovať dialóg viery s kultúrami, ktorý je vedený Duchom, poukazovať na to, ako zjavená pravda v Ježišovi Kristovi, v srdci trojičného tajomstva, vytvára svetlo, ktoré objasňuje existenciu každého človeka v každej dobe a za akýchkoľvek podmienok a vytvára základ aj pre dialóg s ostatnými náboženskými skúsenosťami.²⁶

Inými slovami môžeme povedať, že Bordoni kladie dôraz na požiadavku *relektúry*, ktorá ponúka systematickému teológovi nové zorné uhly poznania, umožňujúce mu objavovať bohatstvo tajomstva zjavenej pravdy a odkrývať ho pre človeka danej doby a daného miesta.²⁷

3. Teologická metóda ako predmet Bordoniho reflexie

Aplikácia novej teologickej metódy priniesla so sebou sériu metodologických otázok, s ktorými sa bolo potrebné vyrovnáť. Ako na tieto problémy reagoval Bordoni? Vo svojej reflexii *Dal Concilio Vaticano II al terzo millennio* načrtáva niekoľko základných metodologických predpokladov, ktoré sú nevyhnutné pre každé teologické uvažovanie.²⁸ V prvom rade ide o *metafyzické predpoklady teologickej reflexie*, následne objasňuje *vzťah medzi Písmom a Tradíciou* a nakoniec poukazuje na *základné princípy teologickej metódy*. Skôr ako pristúpime k analýze týchto požiadaviek, upriamime pozornosť na pramene, ktoré ovplyvnili Bordoniho myslenie ohľadom teologickej metódy.

3.1 Pramene Bordoniho reflexie

Hneď na úvod môžeme konštatovať, že samotný článok nám neprezrádza, ktorí autori najviac ovplyvnili Bordoniho myslenie ohľadom teologickej metódy. Táto skutočnosť je pochopiteľná, pretože daná štúdia predstavuje akési završenie jeho postojov. Sám autor sa v nej opiera predovšetkým o svoju dlhoročnú skúsenosť a odvoláva sa na vlastné články, ktoré predchádzali tejto reflexii. Pohľad do nich nám prezrádza viac.

Z Bordoniho tvorby sa dozvedáme, že otázkam teologickej metódy sa venoval už počas svojej teologickej formácie. V tomto období ho

²⁶ Bordoni. *Dal Concilio Vaticano II*, s. 21–22.

²⁷ Porov. Pospíšil. *Hermeneutika mystéria*, s. 71.

²⁸ Porov. Bordoni. *Dal Concilio Vaticano II*, s. 22.

veľmi zaujali práce O. Cullmanna a J. Mourouxa.²⁹ Podporovaný prostredím, ktoré bolo otvorené novým perspektívam v teológii, v ňom narastal silný záujem o štúdium témy „časnosti“ a „hodnoty historicosti“, o čom svedčí aj téma jeho doktorskej práce – *Il tempo. Valore filosofico e mistero teologico*.³⁰ Bordoni následne viackrát priznal, že kľúčovú úlohu počas jeho teologickej formácie zohrávala skúsenosť z pastoračného prostredia. Práve tu si naplno uvedomoval nedostatok teologického prístupu v základných dogmatických traktátoch a zároveň aj existenciu akéhosi rozkolu medzi učením, životnou skúsenosťou a teologickým ohlasovaním. Táto skúsenosť ho podnietila k sledovaniu nových *kerygmatickejších* pokusov v teológii. Zaujímal sa o traktáty M. Schmausa, ktorý viackrát podčiarkol, že teológia musí byť teológiou ohlasovania, v opačnom prípade nejde ani o teológiu, ani o vedu. Všimol si niektoré kroky hnutia *Nuovelle Théologie*, najmä čo sa týkalo výzvy „návratu k prameňom“, ale tiež si uvedomoval aj jeho určité medzery ohľadom epistemologických otázok. Veľkú oporu nachádzal u svojho učiteľa dogmatiky P. Parenteho, ktorý ho povzbudzoval, aby vypracoval „živú teológiu“.³¹

Počas svojej teologickej tvorby sa viackrát zaoberal otázkami teologickej epistemológie, zvlášť v posledných rokoch svojej činnosti.³² Vo svojich štúdiách sa predovšetkým opiera o dokumenty II. vatikánskeho koncilu a Magistéria. Medzi najčastejšie citovaných autorov patria W. Kasper a J. Ratzinger – Benedikt XVI. Na viacerých miestach sa odvoláva na ich rôzne štúdie z oblasti teologickej epistemológie. K ďalším často citovaným autorom patria Z. Alszeghy, M. Flick,

²⁹ Ide o nasledovné diela: O. Cullmann. *Christ et le temps*. Neuchâtel – Paris: Delachaux & Niestlé 1966; J. Mouroux. *Le mystère du temps. Approche théologique*. Paris: Aubier 1962.

³⁰ M. Bordoni. *Il Tempo. Valore filosofico e mistero teologico*. Roma: PUL 1965.

³¹ Porov. Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 15–16.

³² K Bordoniho najvýznamnejším článkom z oblasti teologickej epistemológie patria: La teologia sistematica tra ortodossia e ortoprassi. *Lateranum*, 54 (1988), s. 266–287; La croce nella struttura epistemologica del sapere teologico. *La sapienza della croce*, 4 (1989), s. 13–29 (neskôr upravený a publikovaný v M. Bordoni. *Fare teologia nella Chiesa e due interviste teologiche*. Roma: Lateran University Press 2015, s. 29–56); Riflessioni introduttive: il travaglio della teologia alla ricerca di nuove forme del sapere. In: I. Sanna (ed.). *Il sapere teologico e il suo metodo. Teologia ermeneutica e verità*. Bologna: EDB 1993, s. 11–40. Následne ide o príspevky publikované v teologickom periodiku *PATH*, zvlášť jeho editoriál k číslam *PATH* 3 (2004), *PATH* 1 a 5 (2006), ktoré boli celé venované téme teologickej metódy, ako aj o jeho štúdiu La Tradizione vivente della Parola e l'azione molteplice dello Spirito. *PATH*, 5 (2006), 73–85.

H. U. von Balthasar, M. Seckler, biblista R. Penna či filozof P. Gilbert, ale aj predstavitelia scholastickej teológie Bonaventúra a Tomáš Akvinský.

3.2 Metafyzické predpoklady teologického uvažovania

Tému metafyzických predpokladov teologického uvažovania Bordoni rozvinul na základe otázok, ktoré sa vynorili v teologickej diskusii po II. vatikánskom koncile. Táto problematika mu zvlášť ležala na srdci.³⁵ Základný problém podľa neho spočíva v prepojení teologického uvažovania o zjavenej pravde s historickým rozmerom ľudského myslenia, ktoré má schopnosť poznávať ontologickú pravdu.³⁴ Inými slovami, je potrebné nájsť možnosti prepojenia medzi *historickosťou ľudského myslenia* a metafyzickým princípom *ontologického základu pravdy* a zároveň medzi ontologickým základom pravdy a poznaním viery, ktoré vychádza z *Božieho zjavenia*. Bordoni zároveň konštatoval, že teológia, ktorá sa neopiera o princípy metafyziky, nevyhnutne hľadá svoju oporu pre pochopenie viery buď vo filozofii jazyka, alebo v humánnych vedách, akými sú sociológia či psychológia. Pohybuje sa tak po krehkom teréne, bez pevných základov.³⁵

Rímsky teológ zároveň upozornil, že teológia v snahe prekonať prehnajúcu analytickú štruktúru myslenia, typickú pre vrcholnú neoscholastickú teológiu, sa pokúšala vyhnúť metafyzickým princípom. Tým však strácala prístup k absolútnej pravde a prevládalo v nej historizujúce myslenie. Môžeme sa pýtať, či v danom prípade je ešte možné hovoriť o teológii v pravom slova zmysle.³⁶ Podľa Bordoniho išlo o ignorovanie dôležitého epistemologického problému – stretnutia pravdy s dejinami, čo ľahko viedlo k upadnutiu do dvoch opačných extrémov: buď do čisto metafyzického poznania, alebo do historicko-relativistického chápania skutočnosti. V tejto súvislosti náš autor prezentoval dôležitú požiadavku: *objasniť štruktúru teologického uvažovania*, a to vzhľadom na základnú funkciu ľudského myslenia, ktoré je otvorené metafyzickej pravde, ako aj vzhľadom na kristologickú udalosť, ktorá je eschatologickým miestom zjavenej pravdy, uskutočnenej v dejinách

³⁵ Tejto téme sa M. Bordoni venoval aj v článku *Riflessioni introduttive: il travaglio della teologia alla ricerca di nuove forme del sapere*. In: I. Sanna (ed.). *Il sapere teologico e il suo metodo. Teologia ermeneutica e verità*. Bologna: EDB 1993, s. 11–40.

³⁴ Danou problematikou sa v širšom rozmere zaoberá encyklika Jána Pavla II. *Fides et ratio* (vyhlásená 14. septembra 1998), slovenský preklad: Bratislava 1998.

³⁵ Porov. Bordoni. *Dal Concilio Vaticano II*, s. 23.

³⁶ Porov. Bordoni. *Dal Concilio Vaticano II*, s. 23; Bordoni. *Riflessioni introduttive*, s. 20.

a zavŕšenej na kríži a v zmŕtvychvstaní. Bordoni je presvedčený, že teologické uvažovanie nachádza svoj model práve v stretnutí medzi pravdou a dejinami v udalosti Krista. Teológia by mala reflektovať a vyjadriť chápanie človeka sledujúc vnútornú logiku viery. Viera, ktorá vychádza zo svetla v dejinách zjavenej pravdy, nikdy nemôže ignorovať pravdu rozumu, ktorá sprevádza vieru, pretože je vyjadrením ľudskej činnosti. Úlohou teológie teda je *intellectus fidei* – chápanie viery, ktoré otvára nové horizonty pravdy, ako aj veriace uvažovanie, ktoré je historicky vyjadrené a zasadené do foriem ľudského myslenia.³⁷

Pre teológiu z uvedeného vyplýva, že nemôže existovať bez určitého *metafyzického predporozumenia*. Aj keď metafyzika nie je prameňom teológie, je akoby nevyhnutnou atmosférou pre dýchanie, zdôraznil Bordoni. Na druhej strane teológia nemôže ignorovať skutočnosť, že ľudské myslenie je historicky podmienené. Zjavenú pravdu spoznávame v dejinách.³⁸

Bordoni potvrdil, že prijatie gnozeologického princípu historicosti je zlučiteľné s otázkou pravdy. Tým vyjadril dôveru v ľudské uvažovanie pri hľadaní pravdy. Sám podotkol, že jednou z primárnych úloh teológie je:

vrátiť človeku „dôveru“ a „odvahu“ uvažovať v dobrodružstve hľadania pravdy. Bez tohto základného predpokladu Božie slovo, ktoré je „vždy božským slovom v ľudskej reči, by nebolo schopné povedať o Bohu celkom nič“ (FR 84).³⁹

Pre teológiu z toho vyplýva, že hoci má svoj východiskový bod v Božom slove, nevyhnutne sa musí vo svojom bádaní stretnúť aj s ľudským hľadaním pravdy, a to v dialógu s filozofiou, ktorá má metafyzický dosah. V tejto súvislosti Bordoni hovorí o neustálom „kruhovom dynamizme“ pri hľadaní pravdy.⁴⁰ Odvoláva sa pri tom na slová, vtedy ešte kardinála J. Ratzingera:

Načúvanie Slovu, ktoré sa stalo dejinami a hľadanie rozumu sa neustále stretávajú. Týmto spôsobom na jednej strane sa viera prehlbuje a očisťuje

³⁷ Porov. Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 23–24.

³⁸ Porov. Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 24–25; Bordoni. *Riflessioni introduttive*, s. 18.

³⁹ Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 26.

⁴⁰ Porov. Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 26.

a na druhej strane aj myslenie sa obohacuje, pretože sa mu otvárajú nové horizonty.⁴¹

Bordoni objasnil, že toto je možné, pretože tajomná tvár pravdy, ktorú človek hľadá, nie je abstraktnou pravdou, ale *osobným Absolútnom*, ktoré priťahuje človeka tým, že mu vychádza v ústrety. Pravda, ktorá sa dáva v dejinách, vytvára medziosobný vzťah a ukazuje nám cestu smerom k nej. Pozýva ľudskú slobodu do hry a dáva jej schopnosť odpovedať sebadarováním sa Pravde.⁴²

3.3 Sväté písmo a výklad Božieho zjavenia v tradícii

Druhý základný problém, ktorý sa objavil v systematickej teológii v pokoncilovom období, sa vzťahuje na integráciu dokumentu *Optatam totius* s hlavnými konštitúciami *Dei verbum*, *Lumen gentium* a *Gaudium et spes*. Vzhľadom na danú problematiku Bordoni podčiarkol niekoľko dôležitých aspektov.⁴³

Najsôr bolo potrebné objasniť pojem *prameň* teológie a zároveň aj *vzťah medzi Písmom a Tradíciou*.⁴⁴ V súvislosti s touto problematikou Bordoni upozorňuje na dôležité konštatovanie kardinála A. Vanhoyea, ktorý v jednej zo svojich štúdií⁴⁵ poukázal na reštriktívne interpretovanie učenia dogmatickej konštitúcie *Dei verbum*, čo poškodilo recepcii samotného dokumentu. Mnohí autori sa totiž mylne domnievali, že „jediným prameňom“ teológie, o ktorom hovorí dokument, je Písmo. Bolo teda potrebné objasniť, že predmetom dokumentu *Dei verbum* nie je len Písmo, ale celé Božie zjavenie. Inými slovami: prioritným prameňom viery a teológie je Božie Slovo vtelené v udalosti Krista.⁴⁶ Tento

⁴¹ J. Ratzinger. *Per una lettura dell'enciclica Fides et Ratio*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 1999, s. 248.

⁴² Porov. Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 28; Ján Pavol II. *Fides et ratio*, čl. 52.

⁴³ Porov. Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 29.

⁴⁴ Výrazy „Tradícia“ s veľkým začiatočným písmenom a „tradícia“ s malým začiatočným písmenom majú v teológii rozdielnu hodnotu. Pojem „Tradícia“ sa vzťahuje na apoštolskú Tradíciu, ktorá je nositeľkou zjavenej pravdy. Pojem „tradícia“ sa vzťahuje na rôzne ekleziálne tradície. Pri písaní nie je vždy ľahké rozlíšiť či ide o „Tradíciu“, alebo „tradície“. Z tohto dôvodu budeme používať výraz „Tradícia“ s veľkým písmenom len keď bude zjavné, že ide o apoštolskú Tradíciu. V ostatných prípadoch budeme uvádzať pojem „tradícia“ s malým písmenom. Rešpektujeme tak odporúčanie dokumentu MTK *Teologie dnes*, čl. 51, v českom preklade poznámka pod čiarou č. 76.

⁴⁵ Ide o článok: A. Vanhoye. La parola di Dio nella vita della Chiesa. La recezione della Dei Verbum. In: R. Fischella (ed.). *Il Concilio Vaticano II. Ricezione ed attualità alla luce del Giubileo*. Cinisello Balsamo: San Paolo 2000, s. 29–45.

⁴⁶ Porov. Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 29–30.

„jediný prameň pravdy“, o ktorom hovorí *Dei verbum* 7, sa nám ponúka prostredníctvom dvoch ciest – *posvätnej Tradície* a *Svätého písma*.

Ako chápať vzťah medzi Písmom a Tradíciou? Bordoni upozorňuje, že ho nemôžeme chápať kvantitatívnym spôsobom, ale *kvalitatívne, kruhovo, hermeneuticky*. Ide teda o vzájomné prestupovanie medzi Písmom a Tradíciou. Ak sa chceme priblížiť k Božiemu zjaveniu, musíme vychádzať z Písma, pretože ono je privilegovaným miestom tradície, z ktorej vychádza, aj keď ju neobsahuje integrálnym spôsobom. Toto privilégium spočíva v tom, že ide o inšpirovaný text Duchom Svätým a že sa viaže na obdobie zakladajúcej udalosti viery. Na druhej strane ak však Písmo nie je oživované živou tradíciou, je len mŕtvou literou, ktorá zabíja (2 Kor 3,6).⁴⁷ Je to práve úloha tradície podávať Božie slovo integrálnym spôsobom.⁴⁸

V Bordoniho texte je zjavné, že keď hovorí o Tradícii, nerozlišuje medzi „apoštolskou Tradíciou“ a „inými tradíciami“. Tento fakt môžeme chápať aj ako určitú medzeru, pretože pojem „tradícia“ nie je jednoznačný. II. vatikánsky koncil síce túto rozdielnosť naznačil, ale hlbšie ju nerozpracoval.⁴⁹ Až v dokumente Medzinárodnej teologickej komisie (MTK) *Teologie dnes* z r. 2012 nachádzame jasné rozlíšenie medzi apoštolskou Tradíciou a inými – tzv. ekleziálnymi – tradíciami, ktoré spadajú do jednotlivých časových období v dejinách Cirkvi.⁵⁰

Apoštolská Tradícia predstavuje živý proces odovzdávania viery.⁵¹ Jej obsahom nie je iba učenie, ale nadprirodzený život z viery v ekleziálnom spoločenstve. Je akoby „prúdom nadprirodzeného života“, ktorý sa šíri v dejinách prostredníctvom ohlasovaného Božieho slova, sviatostí, svedectva života.⁵² Apoštolská Tradícia však nie je ničím abstraktným. Existuje konkrétne v rôznych tradíciách, ktoré sa vytvárali vo vnútri Cirkvi.⁵³ Tieto sú akoby „výrazovým prostriedkom, ktorý viac či menej odráža apoštolskú Tradíciu“.⁵⁴ Rozlišovanie apoštolskej Tradície od jej kultúrnej a historicky podmienených výrazových foriem

⁴⁷ Porov. Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 30.

⁴⁸ Porov. *DV*, čl. 9.

⁴⁹ Porov. Pospíšil. *Hermeneutika mystéria*, s. 75.

⁵⁰ Porov. MTK. *Teologie dnes*, čl. 31; C. V. Pospíšil. Inspirace a otazníky obsažené v dokumentu MTK. *Teologie dnes*. In: *Studia theologica* 1/ 2013, s. 84–86.

⁵¹ Porov. *DV*, čl. 8.

⁵² Porov. C. V. Pospíšil. Vybrané inspirace obsažené v prvých třech kapitolách *Dei verbum*. *AUC Theologica* 2/2012, s. 27.

⁵³ Porov. MTK. *Teologie dnes*, čl. 31.

⁵⁴ Pospíšil. Inspirace a otazníky, s. 86.

nám umožňuje rozpoznávať, čo je v Cirkvi trvalé a stále od jej premenlivého života.⁵⁵ Zatiaľ čo apoštolskú Tradíciu nemôžeme podrobovať kritike, ekleziálne tradície musia byť otvorené posudzovaniu, aby sa Cirkev mohla neustále obnovovať.⁵⁶

3.4 Základné princípy teologickej metódy

Vráťme sa k Bordoni a spolu s ním si položíme otázku: Aký postoj by mal zaujať systematický teológ k Písmu ako k základnému prameňu teológie? Bordoni viackrát podčiarkol, že systematický teológ by nemal pristupovať k biblickým textom len čisto exegetickým spôsobom, zameraným na pochopenie samotného textu a úmyslu autora, ako je to v prípade odborníkov na exegézu. Jeho prístup musí byť lektúrou viery, ktorá mu umožňuje objavovať v Písme významy, ktoré by mu ináč unikli.⁵⁷

V tejto súvislosti je potrebné poznamenať, že Písmo nie je len ľudským slovom, ale predovšetkým Božím slovom v ľudskej reči. Ide o inšpirované ľudské slovo, ktoré odkazuje nad seba. Preto mu čitateľ môže porozumieť len vtedy, ak je „v živom spojení s Tým, ktorý prostredníctvom tohto slova vypovedá o sebe a chce sa nám darovať“.⁵⁸ Týmto spôsobom môžeme chápať to, čo Bordoni nazýva „lektúrou viery“. Ide o základné pravidlo hermeneutiky mystéria,⁵⁹ z ktorého pre teologickú metódu vyplývajú ďalšie tri dôležité princípy, na ktoré poukázal náš autor.⁶⁰

Na prvom mieste Bordoni hovorí o tzv. *kristologickom princípe*. Ide o podstatný hermeneutický princíp, ktorý vyjadruje, že udalosť Krista tvorí základ jednoty a celistvosti Písma. Je „stredobodom, ku ktorému smerujú všetky Písma počnúc Starým zákonom, ako súbor kanonických kníh“.⁶¹ Na základe tohto princípu „nie je možné uprednostňovať jednotlivú knihu alebo tvrdenie bez zasadenia do celkového kontextu samotného Písma a Cirkvi“.⁶² Bordoni sa pritom odvoláva na dokument Pápežskej biblickej komisie (PBK) *Interpretácia Biblie v Cirkvi*, ktorý

⁵⁵ Porov. Pospíšil. *Vybrané inspirace*, s. 27.

⁵⁶ Porov. MTK. *Teologie dnes*, čl. 31.

⁵⁷ Porov. Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 31.

⁵⁸ Pospíšil. *Hermeneutika mystéria*, s. 83.

⁵⁹ Porov. Pospíšil. *Hermeneutika mystéria*, s. 83.

⁶⁰ Porov. Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 31.

⁶¹ Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 32.

⁶² Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 32.

zdôrazňuje, že Biblia nie je zbierkou textov bez vzájomných vzťahov, ale predstavuje „jednotný celok svedectiev tej istej veľkej tradície“.⁶⁵

S týmto súvisí aj dôležitosť „kánonickeho prístupu“ k Písmu, o ktorom hovorí dokument. Ten uprednostňuje „takú teologickú metódu interpretácie, ktorá sa [...] opiera sa o Bibliu ako celok“.⁶⁴ Úlohou systematickeho teológa je teda interpretovať biblický text „vo svetle kánona Svätého písma, ktoré je normou viery určitého spoločenstva veriacich“.⁶⁵ Kánonický prístup, ktorý je založený na kristologickom princípe, tak reaguje proti prílišnému preceňovaniu toho, čo sa v Písme považuje za originálne a pôvodné, akoby iba to mohlo byť autentické.⁶⁶ Podľa Bordoniho kristologický princíp môžeme vnímať ako „dynamický pól“, ktorý spája Starý a Nový zákon, ako to vyjadruje aj známy výrok sv. Augustína: „Novum Testamentum in Vetero latet et in Novo, vetus patet“.⁶⁷ Inými slovami: knihy Starého zákona nadobúdajú ich plný význam, keď sú čítané vo svetle Nového zákona, a naopak, knihy Nového zákona sú chápané lepšie vzhľadom na Starý zákon. Bordoni tak podčiarkol, že princíp jednoty Písma je usmerňovaný základným kristologickým princípom,⁶⁸ pretože v Kristovi sa uskutočňuje definitívne zjavenie Boha. „On nielen komunikuje Slovo pravdy, ale je týmto Slovom.“⁶⁹ V ňom sa nám zjavuje, že Písmo nie je len informáciou o Bohu, ale sebadarováním sa Trojjediného.⁷⁰

Druhý dôležitý princíp, na ktorý poukázal náš autor, je *pneumatologický*. Ide o princíp, ktorý je obsiahnutý v tvrdení *Dei verbum* 12: „Sväté písmo sa má čítať a vysvetľovať v tom istom Duchu, v ktorom bolo napísané.“ To znamená, že ak je Písmo dielom Ducha, musíme ho čítať skrze Ducha a v Duchu, len tak môžeme odkryť, čo nám Boh chce povedať daným textom.⁷¹ To ale neznamená, že ide o čisto spiritu-

⁶⁵ PBK. *Interpretácia Biblie v Cirkvi*. Slovenský preklad: Spišská Kapitula – Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa J. Vojašáka 1995, s. 53.

⁶⁴ PBK. *Interpretácia Biblie*, s. 53.

⁶⁵ PBK. *Interpretácia Biblie*, s. 53.

⁶⁶ Porov. PBK. *Interpretácia Biblie*, s. 54.

⁶⁷ S. Agostino. *Quest. in Hept* 2, 73. In: PL 34, 623. Podľa Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 32.

⁶⁸ Porov. Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 32–33.

⁶⁹ M. Bordoni. Cristo centro della Scrittura e pienezza della Rivelazione. In: M. Tábet (ed.). *La Sacra Scrittura anima della Teologia. Atti del IV Simposio Internazionale della Facoltà di Teologia della Pontificia Università della Santa Croce*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 1999, s. 125.

⁷⁰ Porov. Pospíšil. *Hermeneutika mystéria*, s. 82.

⁷¹ Porov. *DV*, čl. 12; *Verbum Domini*, čl. 16.

álne chápanie Písma, ktoré by ignorovalo historicko-kritický prístup. Podstatné je, aby systematický teológ pristupoval k biblickému textu ako veriaci človek.

Pneumatologický princíp (...) pozýva systematického teológa pristupovať k Písmu v jeho objektívnosti a jednote, ale vždy musí pamätať na to, že je „ovocím tradície“. A preto, že je oživované tým istým Duchom, ktorý ho inšpiroval, princíp živej tradície zahŕňa aj to poznanie pravdy, ktorá presahuje *samotný písaný text* a odkazuje na plnosť obsahu, ktorý sa *nachádza* integrálnym spôsobom *v živej tradícii Cirkvi*.⁷²

Z uvedeného následne vyplývajú dva konkrétne dôsledky, ktoré Bordoni podčiarkol. V prvom rade systematický teológ nikdy nemôže vychádzať len z Písma a zabúdať na to, že je súčasťou živej tradície Cirkvi. Podobne by nemal pristupovať ani k post-biblickej tradícii a vnímať ju ako nejaký druhý moment, bez dostatočného dôrazu na Písmo, ktoré je dušou celej teológie. Systematický teológ teda nemôže postupovať len čisto deduktívne: vychádzať z Písma a postupne prechádzať celou tradíciou smerom k životu a vnímať pritom jednotlivé časové obdobia oddelene. Podľa Bordoniho ide o nesprávny spôsob interpretácie geneticko-progresívnej metódy.⁷³ Systematický teológ musí postupovať aj induktívne.⁷⁴ Musí vychádzať zo života a kultúry, v ktorej žije, a pristupovať k Písmu ako k dokumentu viery, teda ako k inšpirovanému textu Duchom Svätým. Podobne má pristupovať i k tradícii, v ktorej tiež pôsobí Duch, ktorý mu „umožňuje pochopiť aj tie významové horizonty, ktoré vyplňajú vzdialenosť medzi písaným textom a živým porozumením Cirkvi“.⁷⁵ Pretože Božie zjavenie je dialogickou udalosťou, ktorá oslovuje ľudí každej doby a každého miesta.⁷⁶

Druhým dôsledkom vyplývajúcim z pneumatologického princípu je nevyhnutnosť prekonať akýkoľvek dualizmus medzi vedeckým prístupom k Písmu a lektúrou viery. Nejde o dva rozdielne prístupy, ale o dva aspekty jedného teologického uvažovania, ktoré nie je možné

⁷² Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 34.

⁷³ Porov. Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 35.

⁷⁴ Porov. Bordoni. La Tradizione vivente della Parola e l'azione molteplice dello Spirito. *PATH* 5 (2006), s. 78.

⁷⁵ Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 35.

⁷⁶ Porov. Pospíšil. Inspirace a otazníky, s. 77. Autor článku poznamenáva, že celá prvá kapitola dokumentu MTK *Teologie dnes* hovorí o načúvaní Svätému písmu, čo predpokladá, že Božie zjavenie je dialogickou udalosťou.

od seba oddeliť. Vedecký prístup k Písmu je nevyhnutným predpokladom lektúry viery. Ale práve špecifický uhol pohľadu viery umožňujú systematickému teológovi objavovať prostredníctvom textu Písma významy, ktoré presahujú písaný text a nie sú s ním v kontraste.⁷⁷ Pretože, ako podčiarkol Bordoni: „viera nevytvára významy, ale vytvára svetlo (*pochádzajúce z Ducha*), vďaka ktorému môže čitateľ pochopiť významy, ktoré nie sú v texte vyjadrené, ale sú v ňom obsiahnuté a ktoré by bez jej svetla unikli čitateľovi“.⁷⁸ Poznanie úmyslu svätopisca je teda na jednej strane nevyhnutným prostriedkom, ktorý nám umožňujú spoznávať zmýšľanie Boha. Na druhej strane však Božie zjavenie presahuje svedectvo jednotlivého svätopisca. Preto je potrebné, aby Sväté písmo bolo čítané a vysvetľované v tom istom Duchu, ktorým bolo inšpirované.⁷⁹

Tretím princípom, ktorý náš autor zdôraznil, je *ekleziologický princíp*. Bordoni vo svojom uvažovaní vychádza z ťažkosti, ktorej príčinou je určité nepochopenie vzťahu medzi poznaním viery a ekleziálnym spoločenstvom. V tejto súvislosti podčiarkol, že Cirkev ako ekleziálne spoločenstvo nie je len *locus theologicus* – čiže prostredie, v ktorom sa uskutočňuje teologické bádanie, ale je zároveň aj *aktívnym subjektom teológie*. Jednotliví teológovia či skupina teológov nemôžu uskutočňovať vedeckú teológiu autonómne. Teológia je vo svojej podstate prepojená s Cirkvou.⁸⁰ Cirkev teda nie je len predmetom teologického uvažovania, ale aj subjektom, a to vzhľadom na Božie zjavenie, ktoré je podávané živou Tradíciou.⁸¹

To znamená, že teológ by mal uskutočňovať teológiu v Cirkvi v súlade s vierou Božieho ľudu.⁸² Práve v kontexte Cirkvi nachádza teológia opodstatnenie svojej existencie. Ak je uskutočňovaná mimo nej, nemá žiadny význam a stáva sa len *hypotézou*, o ktorej je možné diskutovať, ale na ktorej nemožno založiť svoj život. Žiadne teologické uvažovanie nie je možné bez osobného primknutia k viere Cirkvi.⁸³ Cirkev a teológia sa vzájomne potrebujú, pretože „Cirkev bez teológie

⁷⁷ Porov. Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 35–36.

⁷⁸ Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 36.

⁷⁹ Porov. Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 36.

⁸⁰ Porov. Bordoni. Dal Concilio Vaticano II, s. 37.

⁸¹ Porov. Bordoni. La Tradizione vivente s. 74–75.

⁸² V tejto súvislosti chceme upozorniť na dokument MTK *Sensus fidei v živote cirkve* z r. 2014, český preklad: Praha: Krystal OP 2015.

⁸³ Porov. Bordoni. La Tradizione vivente, s. 76.

sa ochudobňuje a stáva sa zaslepenou, teológia bez Cirkvi stráca svoju opodstatnenosť“.⁸⁴

4. Záver

Bordoniho štúdiá o teologickej skúsenosti v pokoncilovom období, predstavuje cenné svedectvo, ktoré poukazuje na jeho zápal a nadšenie, ale zároveň aj na jeho náročné úsilie teológa v čase obnovy teologickej metódy.

Okrem osobnej skúsenosti v nej autor tiež ponúka niekoľko dôležitých podnetov pre teologické uvažovanie. Zvlášť môžeme podčiarknúť jeho silný akcent na metafyzické predpoklady teologického uvažovania. Ide o stále aktuálnu výzvu, s ktorou nie je jednoduché sa vysporiadať zvlášť v súčasnom období poznačenom tzv. „slabým myslenním“ (pensiero debole) vo filozofii. Taktiež si môžeme všimnúť jeho dôraz na vzťah medzi Písmom a Tradíciou, ktorý je potrebné chápať hermeneuticky. Na jednej strane musíme hovoriť o prvenstve Písma, na druhej strane „bez ekleziálnej tradície by bolo Písmo len mŕtvym spisom a jeho jediná funkcia, ktorú by si mohlo nárokovať by bola čisto dokumentačného charakteru“.⁸⁵ V neposlednom rade nemôžeme prehliadnúť Bordoniho dôraz na ekleziálny charakter teologického uvažovania. Rímsky profesor viackrát podčiarkol, že teologické uvažovanie nemôže byť oddelené od viery teológa, ktorá ho spája s ekleziálnym spoločenstvom v ktorom žije a pôsobí. Teológia nikdy nemôže byť vnímaná ako súkromná záležitosť jednotlivého teológa, preto aj sloboda vlastná teologickému bádaniu sa vždy uskutočňuje vo vnútri viery Cirkvi.

Tvorba M. Bordoniho je preniknutá teologickou obnovou v pokoncilovom duchu. Nestrannému čitateľovi by sa mohlo zdať, že hovoriť o teologickej obnove viac ako 50 rokov po koncile je bezpredmetné. Súčasná situácia však naznačuje, že obnova dogmatickej teológie vo svetle II. vatikánskeho koncilu neprebehla v celej Cirkvi rovnako. Svedčí o tom aj vývoj dogmatickej teológie na Slovensku, kde sa obnova teológie nachádza na ceste. Tvorba M. Bordoniho môže preto byť pre teológiu v našich zemepisných šírkach veľmi inšpirujúcou. Vyznačuje sa *rovnováhou a odvahou*. *Rovnováhou*, pretože Bordonini bol schopný

⁸⁴ Bordonini. Dal Concilio Vaticano II, s. 38.

⁸⁵ A. Vanhoye. La Parola di Dio nella vita della Chiesa, s. 33.

načúvať rôznym pozíciám, ktoré boli odlišné od jeho vlastnej a skôr ako vyjadril vlastný názor, snažil sa pochopiť ich podstatu a motivácie. Jeho *odvaha* pramenila z vnútornej slobody, podporovanej silnou osobnou spiritualitou. Nemal strach z teologických výdobytkov, ku ktorým dospel na základe pozorného skúmania a rozlišovania a ktoré sa snažil postupne presadiť. Jeho zámerom bolo byť verný tradícii Cirkvi v danom ekleziálnom prostredí.

*Katedra systematické teologie
Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého
Univerzitní 22
771 11 Olomouc
E-mail: ivana.kosturova@gmail.com*